

Slaget om Dybbøl Banke

En øjenvidneskildring af kampen om Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner

René Rasmussen

Fortid og Nutid september 2000, s. 171-198

I de første måneder af det nye årtusinde rasede i Sønderjylland i presse, radio og TV en voldsom strid om Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner. Ikke siden debatten om Euroregion Sønderjylland/Slesvig var de sønderjyske sind kommet sådan i bevægelse, og debatten gav dønninger i de landsdækkende medier og i pressen syd for grænsen. Men hvad drejede det sig egentlig om? Hvilke standpunkter og hvilke personer stod overfor hinanden? Og hvad er kampen foreløbig endt med? For dette redegøres der i denne artikel.

René Rasmussen, f. 1966, cand.mag. i historie og sproglig kommunikation og formidling fra Aarhus Universitet 1994, arkivar ved Studiefællesskabet og Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Har skrevet bøger og artikler om sønderjysk pressevæsen og den nationale og politiske udvikling i Sønderjylland/Slesvig ca. 1850-1950, bl.a. *H.R. Hiort-Lorenzen og Dannevirke 1868-75*, 1993, *Flensborg Avis 1869-1906. Historien om en dansk avis under prøjserstyre*, 1994, »Man lernt zu denken und zu schweigen ...« *Flensborg Avis 1933-1945 – eine Quelle alternativer Information?* i: *Flensburger Beiträge zur Zeitgeschichte* 4, s. 269-307, Flensburg 1999.

Dybbøl Banke, der er blevet fredet i flere etaper i årene 1924-87, besøges hvert år af ca. 400.000 mennesker. Området er i sig selv en naturoplevelse med blik ud over Alssund og Vemmingbund, og de besøgende kan gå rundt i terrænet, betragte mindstene over de faldne på begge sider – og fornemme den særegne stemning, der hviler over dette historiemættede sted, hvor der blev kæmpet så voldsomt i begge slesvigske krige. I både dansk og tysk national historiebevidsthed spiller især kampene på Dybbøl i 1864 en stor og vigtig rolle.¹

I hver af de ti skanser blev der i 1980'erne opstillet informationstavler, i Dybbøl Mølle var der indrettet et par små museumsrum, og der var udgivet vejledning til vandreture i skanserne. Men flere gange blev der udtrykt ønske om, at besøgende på Dybbøl Banke skulle introduceres bedre til stedet; at

Dybbøl Banke skulle *formidles* – eventuelt i en bygning, hvor der i givet fald også skulle være mulighed for at købe en kop kaffe. Dette ønske blev bl.a. udtrykt i forbindelse med den seneste delfredning af området i 1987. Men – som det ofte er tilfældet – kneb det med økonomien.

Det var imidlertid lykkedes at interessere Åge V. Jensens Fonde for sagen, og fonden gav i 1990 tilsagn om 25 mill. kr. til bygningen af et historiecenter på Dybbøl Banke. Der blev derpå stiftet en fond – *Fonden Historiecenter Dybbøl Banke* – med det formål at »give de besøgende indsigt i landskabet og de nationalhistoriske begivenheder, der knytter sig til det«.

I fondens bestyrelse sidder bl.a. som født formand amtsborgmesteren for Sønderjyllands Amt, siden stiftelsen Kresten Philipsen (V), der altid har været en varm fortaler for projektet.

Som næstformand sidder borgmesteren i Sønderborg, A.P. Hansen (V) – ved indvielsen i 1992 var det Ingolf Winzor (S), der fortsat er medlem.²

Der blev i 1990-91 søgt og opnået dispensationer for fredningsbestemmelserne, og dernæst udskrevet en arkitektkonkurrence, der blev vundet af arkitekterne Ernst Lohse og Michael Freddie. På Dybbøl Bankes højeste punkt blev så i 1991-1992 anlagt den særprægede bygning, der rummer det nuværende Historiecenter Dybbøl Banke. Vej- og parkeringsforhold blev ved samme lejlighed renoveret af Sønderjyllands Amt for ca. 25 mill. kr. Centerets leder blev etnologen Hans-Ole Hansen, der var kendt fra sin mangeårige ledelse af Forsøgscentret i Lejre ved Roskilde, en eksperimenterende jernalderlandsby.³

Indvielsen af Historiecenter Dybbøl Banke fandt sted den 18. april 1992 – årsdagen for stormen på Dybbøl. Den kantede og utraditionelle bygning og dens dominerende placering øverst på banken skabte nogen debat, men ingen storm!

Konceptet for historieformidlingen i Historiecenter Dybbøl Banke var anlagt på rundvisninger af 1/2 times varighed med indslag af film, billeder og lyd, rekonstruktioner og fortællere i uniformer. Som led i en rundvisning blev der undertiden af personalet, der til dels bestod af frivillige, affyret løse skud med geværer og en feltkanon, der var udlånt af Museet på Sønderborg Slot i forbindelse med centerets indvielse.

Det lå i konceptet at der skulle formidles direkte til de besøgendes sanser og følelser, i modsætning til traditionel historieformidling, der holder sig til tørre fakta. Det er Historiecenterets opfattelse og et led i centerets selvforståelse, at traditionel historieformidling ikke interesserer moderne mennesker, slet ikke ungdommen, og at det derfor er nødvendigt at gå nye veje i

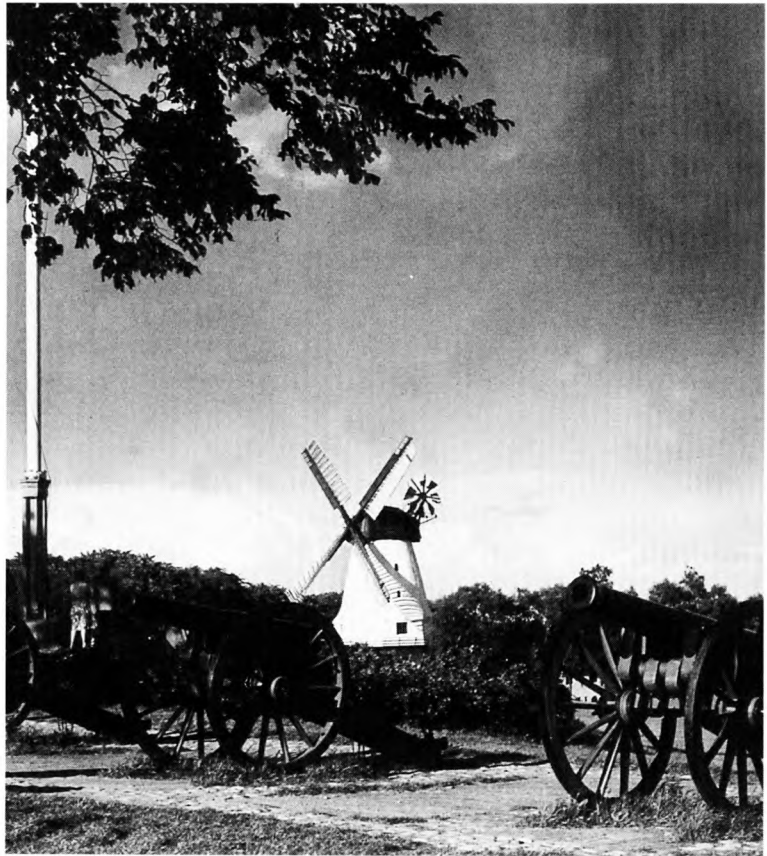
formidlingen. Man brugte om sig selv betegnelsen *besøgscenter*, *fortællehus* og *historium*.⁴ I 1995 fik konceptet i forbindelse med ny lovgivning om statslige tilskud betegnelsen *videnpædagogik*, og Historiecenteret kaldte sig herefter et *videnpædagogisk center* eller et *videnscenter*.⁵

Der havde på Museet på Sønderborg Slot været nogen betænkelighed ved denne private konkurrence på det historiske område, der netop var museets speciale, nemlig de slesvigske krige – Museet på Sønderborg Slot er et offentligt museum, ejet og drevet af Sønderjyllands Amt og Sønderborg Kommune. Men der blev truffet aftale om en arbejdsdeling, så Museet tog sig af de originale genstande og den museale formidling, mens Historiecenteret holdt sig til replika og oplevelsesorienteret formidling. Dette viste sig dog med tiden ikke helt at kunne tilfredsstille Historiecenterets gæsters ønske om også at kunne se »den ægte vare«. Dette publikumsønske manifesterede sig dog ikke i et øget besøg på Museet på Sønderborg Slot, hvor jo netop de originale genstande kan beskues.

Historiecenteret har den helt afgørende fordel set i forhold til at formidle kampene på Dybbøl Banke, at det ligger på *stedet*. Men når turister havde brugt tiden på Historiecenteret, fortsatte de ikke med et museumsbesøg i Sønderborg. Derfor kom der hurtigt et meget markant fald i museets besøgstal, der siden indvielsen af Historiecenteret er faldet fra ca. 85-90.000 gæster til ca. 45-50.000 gæster årligt.⁶

Der var fra begyndelsen kalkuleret med et årligt besøgstal på Historiecenteret på ca. 100.000, hvilket ville være tilstrækkeligt for at stedet kunne løbe rundt økonomisk. Denne forventning, at Historiecenter Dybbøl Banke ville blive en turistmagnet, medførte desuden, at ingen før opførelsen stillede sig det spørgsmål, om der var behov

Fig. 1. »Tvende gange skudt i grus« – Dybbøl Mølle er én af de mest symboladede bygninger i dansk historie, og den har spillet en central rolle i skabelsen af dansk national identitet. Kritikerne har beskyldt Historiecenter Dybbøl Banke for manglende pietetsfølelse over for dette historiske sted. Historiecenteret betragter sig derimod som den institution, der på tidssvarende vis er med til at bevare Dybbøl som en del af unge menneskers danske nationale identitet (Foto: Hans Arne Madsen, Museet på Sønderborg Slot).

for en så stor institution, der formidlede historien om 1864 – for det ville jo ikke komme til at koste offentlige midler.⁷

Men det skønnede besøgstal viste sig at være alt for optimistisk: Det første år var der ca. 70.000 gæster, og de følgende år stabiliserede besøgstallet sig med 40-45.000 gæster årligt. Entréindtægten i 1999 beløb sig til 1,1 mill. kr. Dette betød, at driftstilskud blev nødvendige, i 1998 på 400.000 kr. fra Sønderjyllands Amt og Sønderborg Kommune og 1,2 mill. kr. fra Undervisningsministeriet (fra den såkaldte videnscenter-pulje). Dette sidste beløb blev i 1999 halveret til 600.000 kr., og denne halvering af statstilskuddet, der betød en alvorlig svækkelse af Historiecenter Dybbøl Bankes økonomi, var den direkte årsag til, at Historie-

centeret i 1998-99 fremlagde sine udvidelsesplaner. Det var hensigten med det udvidede koncept for Historiecenteret at opnå et forøget driftstilskud fra staten; at komme på finansloven og få tildelt midler af puljen til videnskabelige aktivitetscentre – hvad man åbent vedstod.⁸ Kritikere så det som et forsøg på at ekspandere sig ud af krisen.⁹

Udvidelsesplaner 1994-1998

Allerede fra starten i 1992 havde der været en række problemer, og bestyrelsen for Historiecenter Dybbøl Banke nedsatte i 1994 en arbejdsgruppe, der skulle behandle problemerne og udstikke perspektiver for arbejdet i fremtiden. Det havde f.eks. vist sig, at

konceptet med rundgange af 30 minutters varighed havde betydelige svagheder. Dels indbød konceptet ikke til gentagne besøg: Når man havde været turen igennem én gang, var der ikke mere at opleve; det var f.eks. ikke muligt – som på et museum – selv at gå på opdagelse i udstillinger eller lignende. Dels kunne konceptet medføre 20-25 minutters ventetid for gæster, der kom for sent til en rundvisning. Der var behov for noget, disse ventende gæster kunne foretage sig eller se på, indtil det blev deres tur. Imidlertid var der mellem Historiecenteret og Museet ved centerets indvielse indgået den aftale, at centeret *ikke* skulle rumme originale genstande – hvilket der i øvrigt også blev lagt stor vægt på fra Historiecenterets side. Museets folk var endvidere betænkelige ved Historiecenterets *formidling* af genstandene – og ikke mindst håndteringen af dem. Bl.a. blev som nævnt affyret løse skud med den kanon, som Museet havde udlånt i forbindelse med Historiecenterets indvielse, hvilket stred mod de betingelser, hvorunder lånet var givet.

Den nedsatte arbejdsgruppe bestod af centerets og fondens egne medarbejdere med centerleder Hans-Ole Hansen i spidsen.¹⁰ Museumsinspektørerne Jens-Ole Lefèvre og Inge Adriansen fra Museet på Sønderborg Slot blev også bedt om at deltage i arbejdet, der fandt sted i årene 1994-95. Der viste sig dog at være stor faglig uenighed mellem Museets og Historiecenterets folk, og der blev ikke opnået enighed om konkrete planer for Historiecenterets udvidelser. Men der kom tre papirer ud af samarbejdet: En række forslag til forbedringer af Historiecenterets daværende formidling, som museets medarbejdere medvirkede aktivt i; et prisoverslag over omkostninger i forbindelse med forbedringerne, samt et tredje papir, der rummede forstadiet til de udvidelsesplaner, der fem år

senere skulle sætte de sønderjyske sind i så stærk bevægelse. Museets folk forlangte vedføjet en mindretalsudtalelse med deres afstandtagen til dette tredje papir, idet man fandt de fremførte planer alt for vidtløftige, men gruppens sekretær, en kontorchef i Sønderjyllands Amt, valgte i stedet at anføre på heftet, at det rummede »*centerlederens tanker om centerets muligheder som oplevelses- og fortællested om krigen i 1864*«. Efter alt at dømme blev det tilsyneladende ikke gjort klart for bestyrelsens politikere, at museets folk *ikke* havde tilsluttet sig tankerne i dette papir.¹¹

Den forstærkede Dybbølfortælling, 1. udgave

I efteråret 1998 udkom heftet *Den forstærkede Dybbølfortælling, 1. udgave*. Dette papir var udarbejdet af centerleder Hans-Ole Hansen og den historiske konsulent, arkitekten H.H. Holden Jensen. Heftet indeholder detaljerede tegninger over de planlagte udvidelser af Historiecenterets bygninger, samt en række korte, generelle overvejelser om, hvad man havde tænkt sig at formidle i bygningerne. Det projekterede byggeri var ambitiøst og omfattende, men delt i fire etaper, der hver især kunne sættes i værk uafhængigt af hinanden. Planerne bestod af et rekonstrueret skanseanlæg med krudtmagasin, blokhus, artilleriudstyr, skansmateriale m.m. samt et større underjordisk bygningskompleks med flere rum. Historiecenteret skulle herefter blive et »*forsøgscenter*«, der skulle opbygge »*kontakt mellem borger, uddannelsesinstitutioner og forskningsinstitutioner om oplysning om krigsforhold, konflikt og fredsarbejde*«. De slesvigske krige skulle bruges som »*formidlingsmodel*«. Centeret skulle endvidere indeholde helt aktuelle aktiviteter til belysning af krig og fred i

Fortællehuset på Dybbøl Banke

Dybbøl-området

Historiecenter Dybbøl Banke og Dybbøl Mølle kroner Danmarks mest interessante bakke. Dybbøl Banke er ikke kun et nationalhistorisk sted. Det er selve hjertet i danskernes selvforståelse. På én gang symbol på tappehed i kamp mod en overmægtig angriber og stedet, hvor »ret vandt sejr« ved Genforeningen i 1920. I det storslåede landskab med udsyn i alle retninger over vand og land til fjerne egne går turen til krigergrave, mindesmærker og spor af krigsanlæg. Ja, blot som naturoplevelse et enestående sted. Man kommer let derop: der går

bilvej over bakkens top! Hér er der gode parkeringsforhold. De mange turmuligheder i det fredede Dybbøl-terræn beskrives både i gratis turfoldere og i små turbøger til salg. Oplysningsmateriale fås hos *Historiecenteret, i Bøffelkøppløbet, Dybbøl Mølle og Museet på Sønderborg Slot*. Særlige guidede ture annonceres på opslag og i aviser. Husk, der behøves særskilt adgangsbillet henholdsvis til Historiecenteret og Møllen.

Historiecenterets aktiviteter

Du og din familie vil ikke fortryde besøget i det helt nye, moderne Historiecenter. Det er et fortællehus, ikke et museum. Her bliver noget af den mest dramatiske danmarkshistorie fortalt sådan, at også børn sagtens kan være med. Til de mindste er der indrettet en legeplads. Vi fortæller om krigsbegivenhederne og om menneskene og tiden den gang med film, lys og modelanlæg. I form af såvel lettere, som mere dybtgående redegørelser. Vi fortæller med dygtige guider direkte for vore gæster, som samtidig får lejlighed til at røre, løfte og bruge historiske materialer, f.eks.

rekonstruktioner. Vi besvarer gerne spørgsmål og viser vej til nye oplevelser i omegnen. Genstande, ting, bøger og landkort er til salg. I kaffestuen er der servering. Og har du spørgsmål, så henvend dig blot ved disken i forhallen. Vi er et videnskabeligt center. Med indtrykkene fra fortællehuset som en ny, indre værdi, vil du og ledsagerne få meget mere ud af besøget i terrænet. Det samme gælder nærliggende museer med samlinger om samme emne. Husk: vi giver børnerabat på adgangsbilletten til familier i skolernes ferier. Servering i kaffestuen: se opslag ved indgangen.

Dybbøl Mølle
6400 Sønderborg
Tel. +45 74 48 69 91

Historiecenter Dybbøl Banke
6400 Sønderborg
Tel. +45 74 48 90 00
Fax +45 74 48 99 22

Museet på Sønderborg Slot
6400 Sønderborg
Tel. +45 74 42 25 39

Fig. 2. Informationsmateriale om Historiecenter Dybbøl Banke.

nyere tid, samt helt aktuelle konflikter, som en »enestående perspektivering af nutiden på baggrund af fortiden«.

Det var en bemærkelsesværdig udvidelse af Historiecenterets formål i forhold til det oprindelige fra 1991. Punktvis opregnedes i papiret, at centeret ville fokusere på: krigen 1848-50, 1864, 1914-18, genforeningsfesten 1920, nationens »lærdom og erindring«, landskabet samt »den globale kampscene«. Baggrunden for de her nævnte begivenheder skulle skildres og forklares ved hjælp af et »scenorama« i den såkaldte »Sønderjyllands-sal«; det skulle være et »teater opbygget, gendigtet og iscenesat på grundlag af historiske arkivalier«. Den såkaldte Dybbøl-sal skulle helliges krigen i 1864, dens teknik, maskiner og anlæg, bl.a. ved hjælp af skansemodeller. En nedgravet skydetunnel indgik i tegningerne. I den såkaldte Konflikt-sal – og tilsvarende i Apsis-salen – skulle aktuelle globale begivenheder følges gennem den elektroniske nyhedsformidling med store skærme, udstillings- og studiefaciliteter.¹²

Dette papir blev også drøftet i Amtsmuseumsrådet. De sønderjyske

museumsledere udtrykte ved denne lejlighed betænkelighed over planerne, men planerne blev ikke desto mindre taget til efterretning af politikerne i Amtsmuseumsrådet.¹³ Fra museumsfaglig side er der siden givet udtryk for, at man fik det meget klare indtryk, at faglig kritik af Historiecenteret ikke var velset fra politisk side.

Som det fremgår, var de fremlagte planer endnu på dette tidspunkt holdt på et ret abstrakt niveau, og formuleringerne var sine steder luftige. Fra Museet på Sønderborg Slots side deltog man på samme tidspunkt i en arbejdsgruppe med Historiecenter Dybbøl Banke og Skov- og Naturstyrelsen om udarbejdelse af en *Formidlingsplan for Dybbøl*. Det var ønsket fra såvel Historiecenteret som Skov- og Naturstyrelsen, at arbejdsgruppen i enighed i formidlingsplanen skulle anbefale *Den forstærkede Dybbølfortælling*, men Museet ytrede svære betænkeligheder og ønskede en mindretalsudtalelse indsat. Eftersom der fra Skov- og Naturstyrelsens side blev lagt vægt på enighed i gruppen, og eftersom også repræsentanter for Dybbøl Mølle og Sønderborg Kommune tog

Fig. 3. Historiecenter Dybbøl Banke. Den særprægede bygning på toppen af Dybbøl Banke blev indviet i 1992. Såvel bygningens arkitektur som dens placering gav anledning til nogen blæst, men det var dog for intet at regne mod den storm, der rasede over Historiecenteret tidligere i år (Postkortfoto: Robert Trojaborg).

forbehold, blev anbefalingen af *Den forstærkede Dybbølfortælling* fjernet fra formidlingsplanen.¹⁴

Den forstærkede Dybbølfortælling, 2. udgave

Den fremsatte kritik fra Amtsmuseumsrådet og Museet på Sønderborg Slot lod imidlertid ikke til at afficere centerleder Hans-Ole Hansen. I mellemtiden var der nemlig fra Historiecenterets side arbejdet yderligere med projektet, og dette mandede ud i heftet: *Den forstærkede Dybbølfortælling, 2. udgave*, der udsendtes i august 1999. Heftet blev indledt med, at formand Kresten Philipsen udtrykte det ønske, at Historiecenteret ville medvirke til at forøge antallet af gæster på de beslægtede museer og besøgssteder. Det er det fænomen, som politikere kalder »synergi-effektion«, og som udtrykker en forestilling om, at det samlede besøgstal for Historiecenteret og Slottet vil blive større end det besøgstal, de ville have været i stand til at opnå hver for sig. Andre politikere udtrykte efterfølgende en lignende tyrkertro på dette fænomens rigtighed. Men som det allerede er fremgået, havde Historiecenterets synergieffekt på Sønderborg Slot været tvivlsom, idet Slottets besøgstal var halveret siden Historiecenterets start syv år tidligere.¹⁵

Den forstærkede Dybbølfortælling, 2. udgave rummede en lang række mere konkrete forslag og ideer til, hvad de allerede projekterede bygninger skulle indeholde, og hvilken historie, man ville formidle og fortælle. Planernes 1. etape rummede den tidligere nævnte kopi af en dansk skanse i fuld størrelse, som den så ud – eller som det senere blev anført – som den skulle have set ud ved krigens begyndelse. Det var tanken, at skansen skulle vedligeholdes af personer i historiske uniformer

og med historiske redskaber. Endvidere skulle der være eksercits og løsskydning med de opstillede 3-4 kanoner. Andre sider af livet i en dansk skanse var nøjere beskrevet, og der blev opereret med planer om at gennemføre en »dramatisering« af en scene fra april 1864 med skansen under beskydning – et slags kæmpemæssigt udendørs teater.

Anden etape rummede *Dybbøl-salen*. Her skulle »det, der særligt knytter sig til Dybbøl, levendegøres med interaktive opstillinger suppleret med skalamodeller, der anskueliggør militære anlæg og afgørende situationer fra 1864-krigen«. Der skulle være en model over Dybbøl-stillingen, og på monitorer skulle særligt udvalgte slagscener udspille sig. Datidens tekniske opfindelser skulle præsenteres i belyste montrere langs væggene. I databaser skulle publikum kunne søge oplysninger om de faldne soldater – »nøgleordet er eftertanke«, hedder det i projektet. Endvidere skulle i fællesgang og forhal være ophængt navne på samtlige krigens faldne (dette blev siden udvidet til også at omfatte faldne sønderjyder i 1. verdenskrig). I det særlige afsnit kaldet »Børnenes Dybbøl« skulle man kunne afprøve datidens teknik: dampmaskiner, telegrafstation, madlavning, fotografi m.m., og i den særlige »skydetunnel« skulle børnene kunne prøve at skyde med et dansk forladegevær. Hensigten var, at dette skulle bibringe børnene respekt for ildvåben. Det skulle endvidere være muligt i et lille eksperimentarium at aktivere tændsatsen i en preussisk granat, betjene en lyskaster, bringe en sømine til sprængning samt opsende en lysrakete.

Endvidere rummede planerne i den tredje etape to sale: En *Sønderjyllands-sal*, der skulle berette om de danske sønderjyders skæbne som følge af krigsnederlaget – navnlig om den tvungne deltagelse i de krige, som Tyskland førte 1870, 1914-18 og 1939-

45. Det var tanken her at opstille et såkaldt »scenorama« – en kæmpemodel af en skyttegrav fra 1917, inspireret af en tilsvarende model på Imperial War Museum i London, hvor »*sanserne søges påvirket i et dybt seriøst spil*«. Man ville desuden trække en rød tråd »*fra det, der skete i 1864 til nutidens krige og konflikter, som vi ikke mindst gennem den moderne nyhedsformidling får ind som en del af vores hverdag. Med historien i sindet tilbydes de besøgende et aktuelt opdateret overblik over freds- og konfliktsituationen i øjeblikket globalt set*«. Herved kunne man søge at besvare spørgsmålet: »*Hvad kan 1864 lære os?*« Dette ville blive taget op i *Konflikt-salen*.

I *Konflikt-salen* skulle ved hjælp af digital billedgengivelse skabes et samspil mellem den professionelle viden om de igangværende konflikter på kloden og publikum – man forestillede sig her navnlig undervisningsgrupper og universitetsstuderende. Hensigten var at drage konsekvensen af den lære, 1864-krigens historie og forudsætninger kunne videregive til fremtidens mennesker. Det skulle være »*et aktuelt globalt situationsbillede*« – et »*globorama*«. Publikum skulle stille sig selv spørgsmålet: *Hvordan har freden det i dette øjeblik på verdensplan? Og »hvorfors krig -og hvordan fred?«* Det var hensigten at præge de besøgende med »*ønsket om freden og frygten for krigen*«.

Til slut ville der være et rum til ophold og eftertanke – den såkaldte *Ap-sis-sal*, hvor man ville kunne finde »*den ro, som indtrykkene vil give mange besøgende en trang til*«. Her skulle på væggene gengives udvalgte billeder »*som et tyst panorama over krigens omkostninger med særskilt vægt på, hvad sønderjyderne måtte igennem og hvad der møder mænd og kvinder fra hele landet, der kommer i fredsbevarende mission*« til verdens brændpunkter. Gæsterne ville endvidere møde en udstilling – et »*diorama*« – af

fem døde soldater, liggende i hvert sit »*tableau*«: 1848-50, 1864, 1870-71, 1914-18 og 1939-1945. Budskabet var her, at »*krige er ikke heroiske, men tragiske*«, at alle medvirkende i en krig dybest set er ofre, og måske navnlig at de danske sønderjyder, der måtte kæmpe i en krig, der ikke var deres, var det. Dette sidste skulle »*stemme de besøgendes sind til respekt for de særlige vilkår, som mennesker, bosat i landsdelen måtte leve under, som følge af den historiske skæbne de fik*«.

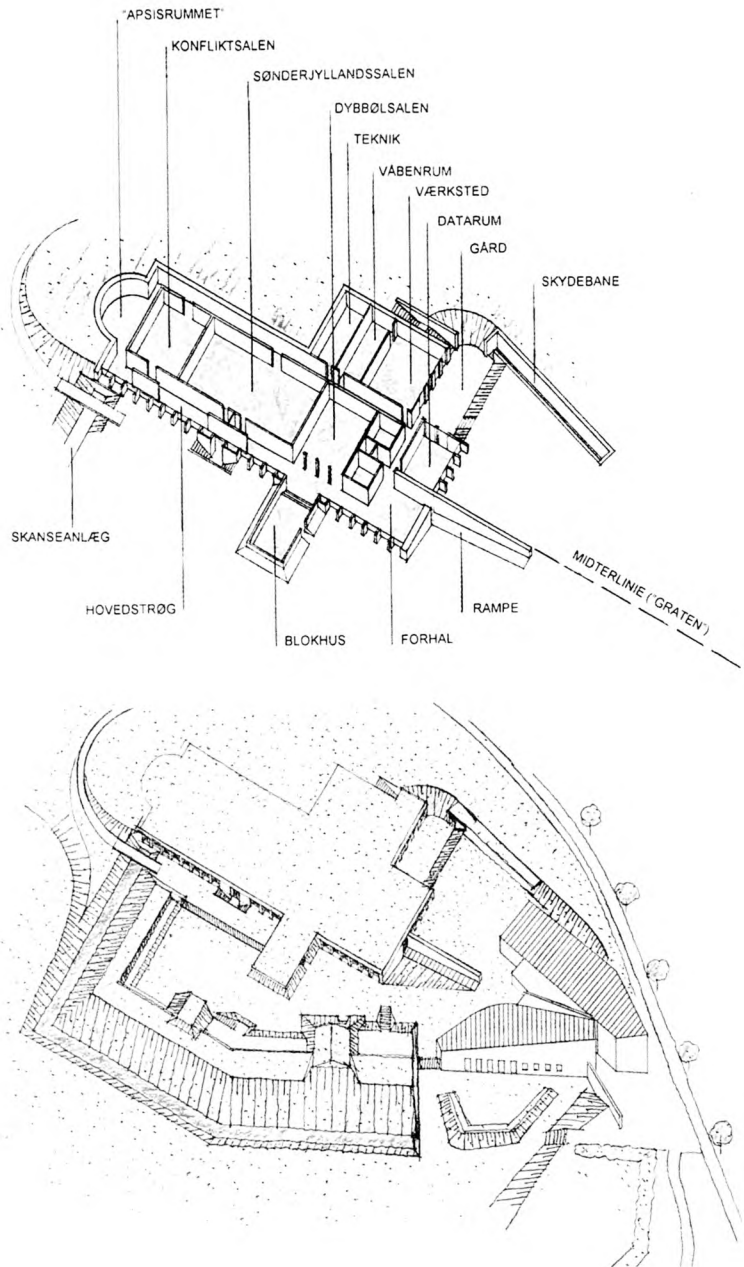
Den fjerde og sidste etape omhandlede en ændring af Historiecenterets forhold til *Skansegården*, der ligger ca. 500 m. fra centeret. Her ville man fremover tage sig af natur- og kulturformidlingen. Man forventede, at realiseringen af disse planer ville beløbe sig til 38,75 mill. kr.

Som det er fremgået, var projektet siden 1. udgaven blevet en del mere konkret, om end der fortsat på mange punkter herskede nogen uklarhed over de helt konkrete virkemidler, man havde tænkt sig at anvende i formidlingen. En del var fortsat skjult bag generelle intentioner og gode hensigter.

Planerne blev præsenteret på et offentligt møde på Sønderborg Bibliotek den 29. august 1999. På dette tidspunkt havde Gad Andresen Fonden erklæret at ville støtte projektet økonomisk, dog under forudsætning af, at andre ville betale moms.

Fra Museet på Sønderborg Slot, der på trods af aftaler om gensidig orientering institutionerne imellem *ikke* var blevet orienteret om det nye og mere detaljerede indhold af udvidelsesplanerne, deltog i mødet inspektørerne Inge Adriansen og Axel Johnsen. De udtrykte begge betænkeligheder ved grundlæggende dele af projektet, bl.a. den planlagte skydebane. De beklagede også, at de ikke havde haft lejlighed til at se projektet tidligere, og bad om, at museet fik tilsendt et eksemplar af

Fig. 4. Historiecentrets udvidelsesplaner. På den nederste skitse vises det samlede anlæg, som det vil se ud, såfremt planerne realiseres. Ud mod alleen befinder det nuværende spydspidsformede center sig, og bag dette ses den underjordiske bygning, hvis planlagte indretning fremgår af den øverste skitse. Anlægget afgrænses mod syd af den planlagte nye skanse (Tegninger af arkitekt H.H. Holden Jensen i Den forstærkede Dybbølfortælling, 1. udgave 1998).

Den forstærkede Dybbølfortælling, 2. udgave, hvilket imidlertid af forskellige grunde først skete den 19. november 1999.¹⁶ Også på dette møde blev der således yret faglig betænkelighed fra museumsfolkene, hvilket dog blev afvist af centerlederen og af bestyrelsesformand Kresten Philipsen.

Dybbøls fremtid som historiefortællested

I mellemtiden blev udvidelsesplanerne til *Den forstærkede Dybbølfortælling* konkretiseret yderligere i hæftet *Dybbøls fremtid som historiefortællested – Konklusion på ekspertseminaret 1999*.

Dette sidste papir var udarbejdet af centerleder Hans-Ole Hansen og aktivitetsleder Bjørn Østergaard på baggrund af et seminar, afholdt den 8. oktober 1999 på Historiecenter Dybbøl Banke under deltagelse af forskellige kulturpersonligheder, forskere, universitets- og militærfolk. Af historikere med de slesvigske krige som særligt fagområde deltog ingen. Museet på Sønderborg Slot var ikke indbudt, ej heller andre af landsdelens fagfolk på dette historiske område. »Konklusionen« ville, som det fremgik, få indflydelse på Historiecenterets arbejdsplan og på den fysiske udbygning. Der er derfor grund til også kort at præsentere dette papir, der udkom midt i november 1999.

Historiecenterets faste basis skulle fortsat være krigen i 1864, suppleret med krigen 1848-50, hed det heri. Ud fra dette skulle »berettes, hvordan man har brugt dette stof siden«. Og herfra skulle ske en »kobling til Serbien, Kosovo/Kosova, Tjetjenien, Nordirland etc.« som en »unik slutfase«. Den historiske redelighed, som man fandt meget vigtig, forhindrede ikke »tankeskabende statements« såsom: »Krigen 1848-51 var en dansk angrebskrig, men krigen i 1864 var en dansk forsvarskrig. Kobling mellem krigen 1848-51 og Balkan-krigene: slesvig-holstenerne = kroatterne og danskerne = serberne«.

Også Dybbøl som led i konstruktionen af den danske nationale identitet skulle behandles. Dybbøl blev en »løftestang for Danmarks demokratiske udvikling. En krig, der blev til et lille, konstruktivt nederlag som vaccination mod et muligt større i en demokrati-proces«.

Der blev endvidere fremsat en række tanker om unge menneskers historiebevidsthed og fællesidentitet: »Der er ikke noget, som tyder på, at nuets børn har en fællesidentitet, men: deep down ligger der lag, der kan vækkes, for good, for bad«. Hvad man mere

konkret mente med udsagn som dette og andre lignende, blev dog ikke uddybet nærmere. Det blev dog gjort klart, at man ved hjælp af koblinger til helt aktuelle konflikter i verden ønskede at rejse spørgsmål om krigspsykologi og spørgsmål om, hvad der gør almindelige mennesker til krigsforbrydere.

Historiecenter Dybbøl Banke forventede at blive benyttet af universiteter, forskningsinstitutter og medier; til vejledning for studerendes specialeafhandlinger og yngre forskeres ph.d.-afhandlinger; til rådgivning i historisk viden og i mere bred forstand, f.eks. til TV-stationer og andre medier; og til formidling af aktuelle freds- og konfliktforhold og nye forskningsresultater. Endvidere ville man gerne samarbejde med skoler og formidle historie-, undervisnings- og -oplevelsestilbud.

Det fremgik ikke, hvor stort et personale man forventede at skulle ansætte til løsning af disse højt specialiserede opgaver. Og de nye tanker, der til dels var fremsat i ret uklare vendinger, bidrog – sammenholdt med de allerede fremsatte planer – ikke til klarhed over, hvad man i praksis havde tænkt sig, der skulle foregå på Dybbøl Banke i fremtiden. Da disse planer for det konkrete indhold i de projekterede bygninger i efteråret 1999 blev tilgængelige for offentligheden, var den politiske beslutningsproces allerede gået i gang.

Amtsråd og byråd bevilger penge

Sønderjyllands Amtsråd drøftede bevillingen den 6. december 1999. Det blev dagens længste diskussion, der dog endte med, at amtsrådet vedtog at bevilge tilskud til momsudgifter på alle etaper (3.875.000 kr.), dog under forudsætning af at Sønderborg Kommune bevilgede et tilsvarende beløb. Forslaget blev varmt anbefalet af amts-

borgmester Kresten Philipsen, der henvisede til, at Sønderborg Kommune efter hans mening hidtil var »sluppet for billigt« mht. Historiecenteret. Der blev således lagt et ganske stort politisk pres på Sønderborg Byråd, der jo ville vælte hele projektet, hvis det ikke fulgte trop mht. moms-kompensation. Imod stemte kun Bent Iversen (SF), Kresten Bjerre (T – Den Sønderjyske Borgerliste) og Britt Tryde Haarløv (uden for partierne). Bent Iversen udtalte, at han ikke ville være med til at bevilge flere penge til centeret. Britt Tryde Haarløv fastslog, at »krig er ikke underholdning«,¹⁷ et standpunkt hun uddybede i læserbreve i december 1999: Historiecenterets planer lagde efter hendes mening op til »noget i retning af live-rollespil« eller en »avanceret form for røvere og soldater«. Begivenhederne i 1864 skulle efter Haarløvs mening i stedet skildres historisk korrekt og med respekt for de mennesker, der døde.¹⁸ Også tidligere folketingsmedlem Inger Harms (R) var betænkelig ved dette »tvivlsomme projekt«, der så vidt hun kunne bedømme var en panikreaktion på et faldende besøgstal. Amdsrådets bevilling til dette projekt var »spild af gode danske millioner«. ¹⁹ Også fra faglig side faldt der midt i december 1999 kritik, idet forfatteren af nærværende artikel beskyldte Historiecenteret for at gribe til »tivolisering« for at trække publikum til og for at mangle seriøsitet. Navnlig skydebanen og konceptet at sammenligne 1848-50 med den til enhver tid igangværende aktuelle globale konflikt – med danskerne i undertrykkerens rolle – blev skarpt kritiseret.²⁰

Sønderborg Byråd drøftede bevillingerne den 15. december 1999. Også i byrådet vakte forslaget en del debat, men det blev med 14 ud af 21 stemmer vedtaget at bevilge moms-kompensationen, i første omgang dog kun til første etape 481.345 kr.²¹

Landsdelens store historiske for-

ening, Historisk Samfund for Sønderjylland, var i mellemtiden blevet opmærksom på planerne, og man tog midt i december initiativ til at holde et offentligt debatmøde på Sønderborg Bibliotek den 14. februar 2000 med det formål at få skabt større klarhed over udvidelsesplanernes indhold og eventuelle indvendinger imod dem.

Museet på Sønderborg Slot tager stilling

På lokalsiderne af JydskeVestkysten (Sønderborg) var udvidelsesplanerne blevet genstand for debat. Blandt de varmeste fortalere for Historiecenter Dybbøl Banke fandt man amts- og byrådsmedlem Helge M. Lauritzen (V), der også er formand for bestyrelsen for Museet på Sønderborg Slot.²² Museets medarbejdere var imidlertid af en ganske anden mening end deres bestyrelsesformand, og da museets medarbejdere fra forskellig side blev kraftigt opfordret til at tage stilling til planerne, skete dette i en kronik, skrevet af de fire medarbejdere Thorkild Kjærgaard, Inge Adriansen, Hans Helmer Kristensen og Axel Johnsen. Kronikken blev offentliggjort i Jyllands Posten den 22. januar 2000 med titlen »Veje og vildveje på Dybbøl Banke«. ²³ Der er grund til at dvæle lidt ved denne kronik, da det er den, der for alvor satte gang i debatten.

Historiecenteret var historiefagligt set »uinteressant«, fastslog de fire museumsfolk. Når historiecenteret overhovedet var en kritisk overvejelse værd, skyldtes det for det første, at det »i modsætning til andre institutioner indenfor underholdningsbranchen – Tivoli, Legoland og Bon Bonland – betragter sig selv som en forskningsinstitution«. Historiecenteret havde i de fremlagte papirer nemlig præsenteret sig som et »videnscenter« og som et uddannelsessted for ph.d.-studerende og

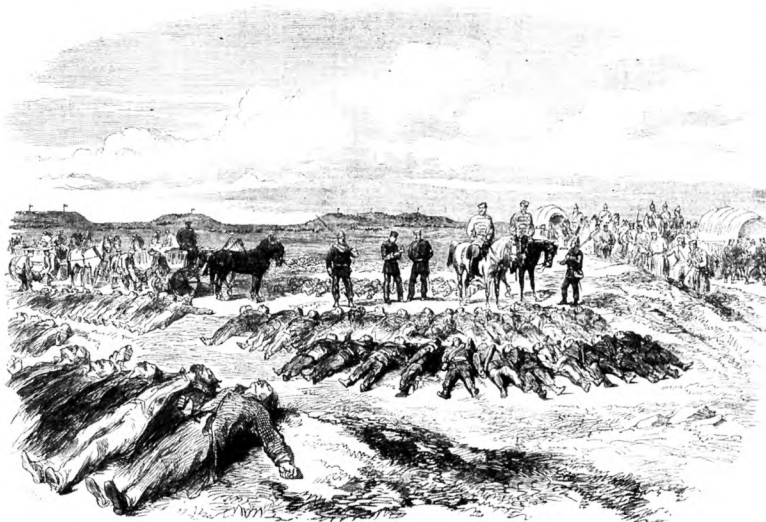

Fig. 5. Danske og preussiske faldne fra stormen på Dybbøl den 18. april 1864 samles sammen. Kritikere af Historiecenterets formidling mener, at krigshistorie ikke kan eller bør formidles som re-enactment, da denne formidlingsform ikke giver et realistisk indtryk af krigens gru, men derimod lægger op til leg og underholdning (Træsnit fra Illustrated London News. Foto: Hans Madsen, Museet på Sønderborg Slot).

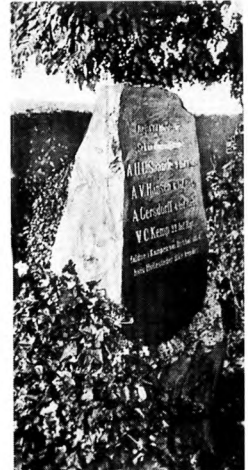
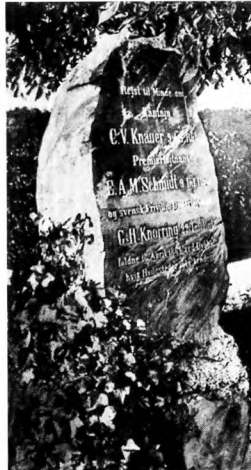
rådgivende instans på universitetsniveau. For det andet var Historiecenteret dyrt. Ifølge museumsfolkene, hvis tal dog ikke er helt nøjagtige, havde amt og kommune netop bevilget 8 mill. kr. alene i moms-kompensation til centerets udbygning, hvortil forventeligt ville komme stigende offentlige driftstilskud, som endnu var helt ukendte – politikerne havde tilsyneladende givet Historiecenteret en blanco-check. Hvis projektet blev gennemført som planlagt, ville der siden første spadestik blev taget i 1990 være brugt i alt 61 mill. kr. alene i anlægsudgifter på Historiecenteret. Det ville dermed blive den største investering i historieformidling i Danmark nogen sinde.

Udbygningsplanernes første etape omfattede genskabelsen af en halv dansk skanse, som den så ud før belejringen af Dybbøl begyndte (de nuværende skanser på Dybbøl er anlagt af preusserne 1865-69). Anlæggelsen af en skanseskopi ville efter museumsfolkene mening ikke alene betyde en afgørende forandring i landskabet, men også i formidlingen af det. Historieformidlingen burde tage udgangspunkt i det, der findes, og ikke i det, der ikke findes. De nedbrudte og over-

byggede danske skanser på Dybbøl vidnede jo netop om, at landet var blevet erobret. En fuldt rekonstrueret skanse ville tage magten fra de bevarede, originale preussiske anlæg og fratage landskabet autenticitet. Derved ville Historiecenterets muligheder for at varetage sin egentlige opgave, nemlig at vise rundt i kulturlandskabet, forringes. Hvis man havde lyst til at se originale danske skanser, kunne man tage til Fredericia eller Dannevirke, hvor den ægte vare lader sig betragte. I øvrigt havde de danske skanser aldrig set ud, sådan som Historiecenteret planlagde sin rekonstruktion: De nåede nemlig aldrig at blive færdige, før krigen brød ud, og de var i øvrigt meget hurtigt blevet skudt sønder og sammen af det preussiske artilleri. En kopi af en fuldt udbygget skanse ville derfor give besøgende et helt falsk billede af de forhold, de danske soldater måtte kæmpe under og af de skanser, de preussiske soldater stormede, mente museumsfolkene.

Etape to i Historiecenterets udvidelsesplaner med »Børnenes Dybbøl« og den dertil knyttede skydebane, hvor børn kunne skyde med datidens håndvåben, fandt museumsfolkene malpla-

Fig. 6. På Dybbøl Banke finder man mange mindsten over krigens faldne, og de sætter deres særlige præg på hele området. Mange af Historiecentrets kritikere frygter, at byggeriet af nye betonbygninger og affyringer af kanonskud flere gange i timen helt vil ødelægge den særlige stemning (Foto: Hans Arne Madsen, Museet på Sønderborg Slot).

ceret. Skydebanen var ifølge de fremlagte planer »til eftertanke og respekt for ildvåben gennem selvprøve med forladegeværer under kyndig overvågning«. Dette var efter museumsfolkernes mening »hyklerisk«; de tvivlede ganske vist ikke på, at besøgende skolebørn ville finde det morsomt at lege med våben, men »den gravalvorlige pseudoetik og pseudovidenskabelighed«, som Historiecenteret ikklædte sine planer, var »usmagelig og det modsatte af kvalitet«. Museumsfolkene troede ikke et sekund på at våbeneksercits gav børn stof til eftertanke – de ville snarere more sig så godt, at de ville have svært ved at høre efter, hvad rundviseren fortalte. Desuden ville skoleelever »uvægerligt forestille sig en angribende preussisk soldat for enden af løbet, mens fingeren langsomt krummer sig om aftrækkeren«. En skydebane ville være med til at fastholde billedet af tyskerne som danskernes evige fjende.

Mht. *Konflikt-sal* og *Apsis-sal* forudså museumsfolkene store faglige problemer: En sammenligning mellem krigen 1848-1850 og krigene på Balkan, hvor danskerne skulle sidestilles med serberne og slesvig-holstenerne med kosovo-albanerne var »en letkøbt aktualisering uden analytisk dybde«.

Og ideen om et rum til eftertanke og erindring var »en følelsesmæssig udnyttelse af fortiden, som kan have sin rimelighed, når det drejer sig om jødernes skæbne under 2. verdenskrig, hvorom der stadig er levende erindring og sorg«. Men dette var ikke tilfældet med 1864-krigen og heller ikke med 1. verdenskrig. For de faldne i 1864 og 1914-18 var der for længst rejst mindstene på de sønderjyske kirkegårde; en »entrée-finansieret mindehal på Dybbøl er overflødig og usmagelig«.

Historieformidlingen var heller ikke gjort med at udstille fem døde soldater; det var nødvendigt at redegøre for de politiske forhold i Danmark og Tyskland efter 1815 for at forstå de slesvigske krige. Hvis man kun interesserede sig for krigshandlingerne blev det formidlede billede éndimensionalt. Hvis man ikke fik med, at krigsrisikoen var indkalkuleret fra dansk side, da man vedtog novemberforfatningen i 1863, kom tyskerne let til at fremstå som kyniske aggressorer imod et sagesløst og fredselkende folk. »Vi har svært ved at se, hvordan dette billede harmonerer med Sønderjyllands Amts prisværdige initiativ til samarbejde og forståelse over grænsen«, anførte de fire museumsfolk.

Formidlingen af 1864-krigen burde

tage udgangspunkt i, at de nationalpolitiske uoverensstemmelser i grænselandet i det store og hele var et overstået kapitel, og at aktualiseringen af en bilagt strid let kunne lægge kimen til en ny. Historiecenterets koncept med »re-enactment« (genopførelse) af krigsscenerne afviste museumsfolkene også: »Krigshistorie kan ikke formidles i krigens sprog, hvis det er eftertanken og respekten, der tæller. Den virkelige Dybbølfortælling kan kun udledes af det tavse landskab«. Men »i det omfang Historiecenter Dybbøl Banke kan fornøje uden at skade og uden at molestere kulturlandskabet, hilser vi udbygningsplanerne velkommen. Men offentligheden skal gøre sig klart, at det er en dyr fornøjelse, og intet andet«.

Denne skarpe, men dog saglige – og meget konkrete kritik, satte gang i debatten. Den garvede debattør og kender af Sønderjyllands historie, Bjørn Svensson, gjorde opmærksom på, at der tilsyneladende ikke forelå noget budget for driftsudgifterne, der efter de ambitiøse planer at dømme måtte stige betragteligt, eftersom deres gennemførelse forudsatte et stort og højt kvalificeret personale. Han sluttede sig i øvrigt helt til museumsfolkenes faglige kritik, og betegnede de fremlagte planer som »misbrug af Dybbøl Banke«. ²⁴ Andre røster blandede sig i debatten, ²⁵ og landsdelens store dagblad, JydskeVestkysten, bragte en række artikler om emnet. ²⁶ Det var dog først, da chefredaktør Siegfried Matlok i en ledende artikel i det tyske mindretals avis, Der Nordschleswiger, den 29. januar 2000 tog stilling til planerne, idet han beklagede, at Slesvigske Parti (det tyske mindretals parti) i amtsrådet havde stemt for amtets bevilling, at der kom en reaktion fra Historiecenter Dybbøl Bankes bestyrelse.

Historiecenteret, der »minder om en startrampe i Cap Canaveral«, havde siden første spadestik i 1990 kostet i

alt 61 mill. kr., indledte Matlok. Allerede ved dets indvielse havde der været kritik af Historiecenterets »ensidige forherligelse af de danske helte mod den preussisk-østrigske overmagt«. Der Nordschleswiger havde dengang tilsluttet sig denne kritik, og »nu protesterer den samlede sagkundskab mod moderniseringsplanerne«. Der Nordschleswiger hæftede sig bl.a. ved de fire historikers fair syn på optakten til krigen i 1864, men museumsfolkenes stillingtagen så også modigt fremad: »Vi har svært ved at se, hvordan dette [fjende-]billede harmonerer med Sønderjyllands Amts prisværdige initiativ til samarbejde og forståelse over grænsen«, citerede Der Nordschleswiger og tilføjede: »Bang! – Man ser for sig, hvorledes denne sprængladning ryster Dybbøl Skanser, og hvis den ikke skal ende som en fuser, så må den tages alvorligt. Det er en appel til bygherrerne om endnu en gang at tænke sig grundigt om (...) man kan ikke bare se bort fra ansete historikers kritik. Man må forvente, at amtet – eller de amtsrådsmedlemmer, der i første omgang har stemt ja – nøje genovervejer deres stilling, og at uafhængige historikere udarbejder en betænkning over Dybbøl-planerne«. ²⁷ Denne leder fik formanden for Fonden Historiecenter Dybbøl Banke, amtsborgmester Kresten Philipsen, på banen.

Amtsborgmester i offensiv

I et læserbrev til Der Nordschleswiger den 2. februar 2000 gik Kresten Philipsen skarpt til angreb på Matlok – og på historikerne på Museet på Sønderborg Slot. Ifølge Philipsen havde Historiecenteret indtil dato kun kostet 25 mill., alt betalt af private fonde. [Philipsen holdt altså de 25 mill., som amtet havde spenderet på vej- og parkeringsforhold foruden driftstilskuddene udenfor regnestykket, RR]. Det

måtte være længe siden, Matlok havde været på Historiecenteret, hvis han kunne påstå, at centeret og udvidelsesplanerne rummede tysk fjendtlighed, mente Philipsen; tværtimod var de tyske turister, der besøgte stedet, glade og veltilfredse. Museet havde ganske vist hele tiden været betænkelig ved den konkurrence, der opstod på Dybbøl Banke, »*men med [museumsleder Jørgen] Slettebos afgang forsvandt redeligheden fra Sønderborg Slot, og er blevet erstattet af en flok bedrevidende skriftkloge, for hvilke intet middel åbenbart er for lavt. Da man åbenbart ikke evner at fremhæve sig selv, bruger man tiden til at nedgøre andre*«. Matloks »*forsøg på at sammenkæde udvidelsesplanerne med amtsrådets øvrige grænseoverskridende aktiviteter*« var »*ganske enkelt for dumt*«. Matlok lod sig imidlertid ikke kyse: »*Vor kritiske holdning overfor udvidelsesplanerne har (endnu) ikke forandret sig*«. ²⁸

Amtsborgmesterens udtalelser til Der Nordschleswiger vakte en ikke ringe offentlig opsigt, og han udtalte sig samme dag på tilsvarende vis til Radio Syd, TV-Syd og JydskeVestkysten: »*Det er nogenlunde det største svi-neri i min amtsborgmestertid. At medarbejdere på en offentlig institution på den måde overfalder Historiecenteret på en unødigt, urimelig og urigtig måde*«, udtalte Philipsen. Han anførte endvidere, at Museets opførsel overfor Historiecenteret kunne få konsekvenser: Historiecenteret havde nemlig udtalt ønske om at låne nogle af Museets genstande, men hvis Museet ikke var villig hertil, ville Philipsen bede Amtsrådet kigge på de amtslige tilskud til Museet – som amtsborgmester var Philipsen jo arbejdsgiver for de kritiske museumsfolk.

Også Historiecenterets leder, Hans-Ole Hansen, afviste kritikken, som han fandt byggede på ufuldstændig viden om centeret og udvidelsesplanerne. Bl.a. afviste han, at Historiecente-

ret nogen sinde havde betegnet sig som et »*videnscenter*«. Centerlederen vedgik dog, at idéen om at lade børn skyde med forladegeværer ikke havde været gennemtænkt; han ville i stedet lade børnene betragte særligt våbenkyndige personer affyre forladegeværer. Hans-Ole Hansen forstod heller ikke kritikkens voldsomhed, eftersom Museets medarbejdere efter hans opfattelse selv havde været med til at lave den oprindelige perspektivplan tilbage i 1995, og eftersom de i øvrigt hele tiden var blevet løbende orienteret om planernes udvikling, udtalte han i et interview til JydskeVestkysten den 3. februar 2000. Dette afviste Inge Adriansen dog skarpt den 6. februar 2000 i JydskeVestkysten-Sønderborg: Museumsfolkene havde hele tiden været betænkelige ved den udvikling, planerne tog, og havde uddybet dette ved talrige lejligheder; det kunne Hans-Ole Hansen umuligt være uvidende om, fastslog hun. Også museumsdirektør Thorkild Kjærgaard stillede sig uforstående overfor amtsborgmesterens voldsomme udfald: »*Vi er loyale og redelige mod vore arbejdsgivere, men også mod befolkningen. Og da vi har fået adskillige forespørgsler på hvad vi mener, er vi kommet med vores svar*«, udtalte Kjærgaard den 3. februar 2000 til JydskeVestkysten. ²⁹

Nu havde medierne fattet interesse for sagen, og den følgende måned gik der næppe en dag uden artikler i navnlig JydskeVestkysten og Jyllands Posten – foruden en sand storm af læserbreve: Fra 30. januar til 28. februar 2000 stod mere end 50 læserbreve og kronikker at læse i de to aviser. Der vil senere blive gået nærmere ind på tendenser og argumenter i læserbrevene, men stemningen var i overvældende grad *imod* udvidelsesplanerne. En telefon-meningsmåling, der ganske vist ikke kan påberåbe sig nogen repræsentativitet, gav 70% imod og kun 30% for. ³⁰ Læserbrevene gav et endnu kla-

rere billede med ca. 70% imod, ca. 15% indifferente og ca. 15% for.

Navnlig Kresten Philipsens skarpe udtalelser om historikerne på Sønderborg Slot og hans uforblommede trussel om at skære i Slottets bevillinger kaldte på protester, og i flere læserbreve beklagede man, at han tilsyneladende forsøgte at lægge låg på en tiltrængt faglig debat – et synspunkt, som også Thorkild Kjærgaard og Axel Johnsen havde givet udtryk for i interviews. Blandt andre Jørgen Mågård og Bjørn Svensson foreholdt i læserbreve amtsborgmesteren det angribelige i hans forsøg på at knægte museumsfolkernes ytringsfrihed; efter deres mening var det tvært imod offentligt ansatte embedsmænds *pligt* at fremsætte saglig kritik og udtale sig offentligt om forhold, som de havde forstand på. Der blev også fra flere sider udtrykt betænkelighed ved den dobbeltrolle, som Kresten Philipsen befandt sig i som formand for Fonden Historiecenter Dybbøl Banke og som amtsborgmester med ansvar for landsdelens museer.³¹ I flere læserbreve taltes om *»inhabilitet«*.

Dette sidste forhold blev også anholdt på lederplads i flere dagblade: JyskeVestkysten slog den 6. februar 2000 fast, at problemet var det, at *»Philipsen som formand for Dybbøl Banke åbenbart kan have vanskeligt ved at sikre den historiske kvalitet, han som amtsborgmester må kunne stille for at skyde endnu flere penge i centret«*. Det var altid vanskeligt med *»flere kasketter på det samme hoved«*, og det ville blive spændende om han klarede balancegangen i sin dobbeltrolle.³² Siegfried Matlok talte i en ledende artikel i Der Nordschleswiger den 8. februar 2000 ligefrem om *»tømmeskruer«*: *»Amtsborgmesteren (...) har nu fremkaldt yderligere undren ved i en dansk avis offentligt at true kritikerne fra Sønderborg Slot med at lukke for den offentlige pengekasse. Der*

tales i oprørte læserbreve endog om magtmisbrug. Museumsdirektør Thorkild Kjærgaard har i Radio Syd henvist til, at den slags ikke finder sted i en civiliseret stat. Fyda! Hvem kan da bare tænke den slags«. Men som Matlok slog fast: *»Naturligvis er Philipsen en alt for liberalt indstillet demokrat til efter 16 år ved magten at forveksle sin personlige magt med amtets, men den slags udtalelser giver naturligvis anledning til mistro. De lader formode, at der ikke er nogen sikkerhed for en fair behandling af Dybbøl-planernes kritikere; ja, at kritik muligvis slet ikke er ønsket«*. Matlok foreslog at overlade dommen over det museums-pædagogiske koncept på Dybbøl til eksperterne. Derefter kunne politikerne så prioritere og træffe økonomiske beslutninger. *»Sådan og ikke omvendt må tingene foregå, hvis man ønsker en offentlig meningsudveksling om uenighederne«*.³³

Amtsborgmester i defensiv

I mellemtiden var Kresten Philipsen kommet til besindelse. I et læserbrev i JyskeVestkysten den 9. februar 2000 slog han indledningsvis fast, at formandsskabet for Historiecenter Dybbøl Banke ifølge vedtægterne var embedspligt for amtsborgmesteren – og dermed ikke inhabilitet. Han anførte endvidere, at årsagen til hans hårde reaktion på museumsfolkernes kritik var, at han fandt den urimelig både i sin form og i sit indhold. *»Hvis der i mine brevbunker lå flere ubesvarede nødråb fra museet, kunne jeg måske forstå det, men det gør der ikke«*. Dog måtte han efter en længere samtale med museumsinspektør Inge Adrianen fredag den 4. februar 2000 erkende, at han ikke var blevet fuldt orienteret om de indvendinger imod Historiecenterets faglige niveau og formidling, der igennem årene var fremkommet fra museets side. Kresten Philip-

sen foreslog som en udvej ud af den fastlåste situation, at et udvalg bestående af amtsdirektør Finn Hansen og én eller flere historikere kunne komme med en vurdering af udvidelsesplanerne og samarbejdsmulighederne mellem centeret og museet. Philipsen foreslog selv som deltager i udvalget historikeren, generalkonsul i Flensborg, Henrik Becker-Christensen – hvis han da ville. Han gik ud fra, at både Historiecenterets og Museets bestyrelser var indforståede og gerne ville medvirke.³⁴

Amtsborgmesterens forslag blev hilst velkommen fra alle sider, og generalkonsul Henrik Becker-Christensen erklærede sig villig til at deltage i en uafhængig bedømmelse. Der Nordschleswiger, der talte om, at Kresten Philipsen havde erklæret »våbenstilstand«, hilste med glæde idéen om at bede uafhængige historikere om en bedømmelse, og var navnlig beroliget over, at bedømmelsen var lagt i hænderne på Henrik Becker-Christensen, til hvis saglighed og diplomatiske sans man havde fuld tillid.³⁵ Det var endvidere modigt gjort af generalkonsulen, fandt JydskeVestkystens lederskribent, der i øvrigt sluttede sig til kritikerne, idet han udtalte det ønske, at taberne af debatten burde blive »dem, der vil gøre Dybbøl Banke til et tivol. Opgiv den røde tråd [sammenligningen mellem Slesvig og Balkan] og spar på krudtet«.³⁶

Landsdelens historiske forening tager stilling

I mellemtiden havde Historisk Samfund for Sønderjylland fremsat en udtalelse, der midt i februar blev gengivet i flere medier. Formanden, Lars N. Henningsen, udtalte svære betænkeligheder ved de fremlagte udvidelsesplaner. De rummede ganske vist kun få konkrete oplysninger om udvidel-

sens faglige indhold, men de oplysninger, der var, gjorde det klart, at den historiefaglige kvalitet var problematisk. Navnlig sammenligningen af 1848-50 med opløsningen af Jugoslavien i 1990'erne var »overfladisk«, og påstanden om at krigen 1848-1850 var en dansk angrebskrig »*decideret fejlagtig*«. At nederlaget i 1864 blev »*en løftestang for Danmarks demokratiske udvikling*« var »*stærkt forenklet*«, ligesom det overordnede koncept, at sammenligne den dansk-tyske krig med den til enhver tid løbende konflikt ude i verden, grundlæggende var »*ahistorisk og forvirrer mere end den oplyser*«. Henningsen afviste endvidere skydebanen, og anførte, at der også i de andre forslag til konkrete metoder i formidlingen var planer, der »*bidrager til en tivolisering af historien*«. Planerne savnede pietetsfølelse overfor Dybbøl som mindesmærke, og den planlagte anvendelse af *Apsis-rummet* betegnede Henningsen som »*upassende føleri*«. Historisk Samfund var endvidere bekymret for, at rekonstruktionen af en dansk skanse i fuld størrelse ville komme til at dominere Bankens profil og helt tage magten fra Møllen og de bevarede skanseanlæg. Endelig tegnede planerne efter Historisk Samfunds mening et for ensidigt billede af det dansk-tyske forhold i 19.-20. århundrede, og dette ville kunne bidrage til at fastfryse det traditionelle danske »*ffjendebillede*« af tyskerne. De fremlagte planer forsømte helt chancen for at fortælle hele det dansk-tyske forholds historie med udgangspunkt i Bankens betydning som symbol og nationalt mødested. Planerne gik »*langt ud over, hvad hensynet til faglig kvalitet, seriøs pædagogik, formidlingsetik, respekt for de autentiske monumenter og pietetsfølelsen for stedet tillader*«. Henningsen opfordrede derfor til, at planerne blev taget op til en seriøs nyvurdering.³⁷

På samtlige punkter sluttede Histo-

risk Samfund sig altså til den af museets medarbejdere fremførte kritik. Kritikken blev også støttet af andre lokalhistoriske foreninger.³⁸ Også Sønderborgs gymnasielærere blandede sig i debatten, idet samtlige historielærere på Amtsgymnasiet i Sønderborg i en kronik i Jyllands Posten udtalte deres fulde støtte til museumsfolkernes kritik.³⁹

Debatmødet i Sønderborg den 14. februar 2000

Historisk Samfund for Sønderjylland havde som anført allerede i begyndelsen af januar indkaldt til et debatmøde på Sønderborg Bibliotek. Man havde forinden i foreningens blad Sønderjysk Månedsskrift givet centerleder Hans-Ole Hansen lejlighed til at præsentere sine planer skriftligt for foreningens medlemmer, og det må konstateres, at planerne heri var dæmpet noget ned i forhold til efterårets planer; bl.a. skulle børn ikke længere *selv* skyde med forladegeværer, og det fremgik også, at der kun skulle skydes med kanonerne ved særlige lejligheder.⁴⁰

Debatmødet løb af stabelen den 14. februar 2000 med deltagelse af centerleder Hans-Ole Hansen, og med landsarkivar Hans Schultz Hansen fra Historisk Samfund for Sønderjylland, lektor Claus Bjørn fra Københavns Universitet, og museumsleder H.E. Sørensen fra Skærbæk Museum i et diskussionspanel.

Det blev et stormfuldt møde med ca. 300 deltagere. Bibliotekets mødesal var fyldt, og der måtte bæres ekstra stole ind. De sidst ankomne måtte sidde på trapperne eller stå op. Medieinteressen var stor: Radio Syd og Danmarks Radios P1 var mødt op; DR-TV, TV2 og TV-Syd havde kamerahold *on location*, og der blev sendt direkte fra debatmødet i aftenens nyhedsudsen-

delse; JydskeVestkysten, Jyllands Posten, Der Nordschleswiger, Flensborg Avis og de lokale ugeblade havde journalister og fotografer til stede.

Under ledelse af Radio Syd-journalisten Torben Ølholm lagde centerleder Hans-Ole Hansen for med at præsentere sine planer, hvorefter de tre pannedeltagere kommenterede dem. Alle tre rettede skarp og praktisk taget enig kritik mod planerne, stort set i fuld overensstemmelse med de synspunkter, der var gjort gældende fra Museet på Sønderborg Slot i kronikken i Jyllands Posten den 22. januar 2000 og af formanden for Historisk Samfund for Sønderjylland i JydskeVestkysten den 14. februar 2000. Stemningen i salen var altovervejende imod udbygningsplanerne, og H.E. Sørensen, der med en vis effekt altid har talt lige ud af posen, høstede højlydte bifald og larmende klapsalver, da han udtalte, at man aldrig burdet have bygget det »*skrummel*«, der nu skæmmede Dybbøl Banke. Hans Schultz Hansen fastslog, at det ikke var tilstrækkeligt med enkelte rettelser i planerne; de skulle tænkes helt om, og navnlig skulle skydebanen opgives. Han erklærede sig enig i princippet om, at det var fortællingen, der skulle stå i centrum i Historiecenterets formidling, men fandt, at fortællingen i de fremlagte planer druknede i elektronik og beton. Claus Bjørn anbefalede, at planerne blev stillet i bero, og at Historiecenterets medarbejdere bevilgede sig selv en studiepause.

Der udspandt sig efterfølgende en livlig debat med talrige indlæg fra salen. Her skal blot nævnes, at Danmarks Naturfredningsforening erklærede, at udbygningsplanerne stred imod den seneste fredning af Dybbøl Banke fra 1987. Ønsket om at udvide centeret ville kræve dispensation fra fredningen, og den kunne kun gives af det lokale fredningsnævn. Efter formandens mening var en sådan dispen-

Fig. 7. »Der er kanon-skægt i Bum Bum-Land« blev foreslået som nyt slogan for Historiecenter Dybbøl Banke. Navnlig kombinationen af børn og skarpladte skydevåben kaldte på protester (Foto: Carsten Ingemann, Jyllands Posten).

sation »utænkelig«, men skulle den alligevel forekomme, var Danmarks Naturfredningsforening rede til at anke afgørelsen til Naturklagenævnet.⁴¹ Foreningen Bedre Bymiljø i Sønderborg sluttede sig til disse synspunkter, og formanden erklærede, at den planlagte udbygning ville skæmme landskabet. Efter formandens mening stred udvidelsesplanerne endvidere imod lokalplanen for området. Der skulle altså en helt ny lokalplan til.

Også De samvirkende danske Forsvarsbrødre og Danske Soldaterforeningers Fællesråd erklærede deres fulde støtte til museumsfolkene og historikernes kritik, og udtalte, at Dybbøl Banke burde forblive et roligt og stille sted.⁴²

Gymnasielærere fra Sønderborg erklærede deres skepsis overfor nytten af den pædagogik, der blev anvendt på Historiecenteret, og højskoleforstander Erik Lindsø fra Rønshoved udtalte, at han havde svært ved at se nogen fornyelse i de fremlagte planer, og at planerne i øvrigt forekom ham at være uigennemtænkte.

Hans-Ole Hansen gled behændigt af på hele kritikken, hvilket foranledigede museumsdirektør Thorkild Kjærgaard til irriteret at udtale, at center-

lederen var fuldstændig utroværdig og at man ikke kunne regne med hvad han sagde. Denne udtalelse afstedkom dog fyråb fra salen: Man var fra publikums side indstillet på hård kritik, men ikke på personlige angreb.⁴³

Debatlysten var endnu usvækket, da ordstyreren ved 23-tiden var nødt til at afbryde diskussionen. Men den fortsatte de følgende uger i avisernes læserbrevsspalter.

Storm over Dybbøl

På lederplads fastslog Jyllands Posten dagen efter debatmødet, at der var »grund til at tænke sig om en ekstra gang, inden man laver alt for meget Tivoli og underholdning ud af det historiske landskab. Historiecenteret er der, og det giver et glimrende pædagogisk indtryk af begivenhederne for 136 år siden. Efter et besøg i centeret kan man begive sig ud i skanserne, nyde synet af Dybbøl Mølle og Flensborg Fjord og med sig selv i stilhed fornemme de blodige begivenheder. Der er balance mellem det pædagogiske, underholdende islæt og den stille, personlige eftertanke. Det er en fin kombination. Der er ikke behov for at gøre Dybbøl Banke til

Fig. 8. Debatmødet på Sønderborg Bibliotek den 14. februar 2000. Centerleder Hans-Ole Hansen orienterer de ca. 300 fremmødte om Historiecenterets fremtidsplaner (Foto: Friedrich Hartung, Der Nordschleswiger).

en decideret underholdnings- og forlystelsespark«. ⁴⁴ Dermed havde Jyllands to største dagblade (og Danmarks største morgenavis) begge utvetydigt taget stilling på kritikernes side, ligesom Der Nordschleswiger allerede havde gjort det.

Historisk Samfund for Sønderjylland gjorde efter mødet status over dets resultater: Dybbøl-planerne måtte genovervejes, og der var brug for en tænkepause, før planerne blev sat i værk. Det var glædeligt, at der var privat og politisk vilje til at støtte historiefremstillingen i landsdelen, men indvendingerne havde vist, at planerne ikke havde været tænkt grundigt nok igennem og at de savnede faglig ballast. Det var brug for et fortællested på Dybbøl, og heri lå Historiecenterets oprindelige og vigtigste opgave. Men udvidelsesplanerne skulle nøje overvejes, før man satte spaden i jorden: Hvad ville man opnå ved at bygge en skanse kopi? Hvordan skulle den i givet fald se ud? Planernes fase to og tre var »udtryk for en panisk og febrilsk søgen efter aktiviteter« og gav anledning til at tro, at udvidelsesplanerne var motiverede i et behov for at skabe øgede besøgstal og omsætning. Der

måtte fremlægges et overbevisende og forsvarligt indhold, som var relevant for historien om Dybbøl i sig selv. »Helt uvedkommende temaer må tages af bordet«. Kritikken måtte føre til fornyede overvejelser hos beslutningstagerne; den kunne ikke afvises som udtryk for »sønderjyderi, brødnid eller akademisk bagstræb og surmuleri«. Udvidelsen måtte ikke sættes i værk, blot fordi pengene nu engang var bevilget, sådan som f.eks. borgmester A.P. Hansen havde givet udtryk for. ⁴⁵

Alt imens udkæmpedes i læserbrevsspalterne i løbet af februar og marts i Jyllands Posten og navnlig JydskeVestkysten veritable pennefejder. Der regnede ned over Historiecenteret med kritik. Hans-Ole Hansen forsøgte i en kronik i Jyllands Posten den 15. februar 2000 at reducere kritikken til et spørgsmål om uoverensstemmelser mellem akademisk lærdom (museet) og folkelig formidling (historiecenteret), og han forsvarede sig imod beskyldningerne for manglende faglighed. Han fastholdt, at museets folk var blevet orienteret grundigt igennem hele udviklingen af udvidelsesplanerne i årene 1995-99, og han beklagede, at den fortsatte kritik af

udvidelsesplanerne byggede på museumsfolkenes kronik af den 22. januar 2000, der havde indeholdt »urigtige påstande om centeret«. Bl.a. afviste han, at den påtænkte skanserekonstruktion ville komme til at tage magten fra de bevarede anlæg. Han betvivlede endvidere kraftigt, at skolebørn ville forestille sig en soldat for enden af geværløbet, hvis de fik skydevåben i hænderne. En skydebane ville heller »aldrig nogen sinde blive benyttet af andre end historiske eksperter på håndvåben«, anførte Hans-Ole Hansen. Hensigten med skydebanen var at producere gennemskudte planker til anskueliggørelse af ildvåbens farlighed. Centerlederen benægtede også, at sammenligningen mellem krigen 1848-50 og 1990'ernes Balkan kom fra projektplanerne; det var blot et interessant udsagn, som århushistorikeren Uffe Østergaard havde fremsat. Men i øvrigt fandt Hans-Ole Hansen, at koblingen mellem historiske og aktuelle forhold var et af de mest interessante felter i moderne historiefortælling. Hans-Ole Hansen afviste, at Historiecenteret fremmanede tyske fjendebilleder. De tavse mindesteder på Dybbøl kunne kun en smal, historisk

vidende elitegruppe udlede noget vigtigt af, fandt centerlederen. »Men hvad med de mange andre mennesker? For påstanden er kun rigtig, hvis menneskene kan magte denne udledning. Ellers er stedets magi kun tavsheden. Stumt. Døvtumt«. ⁴⁶

Hans-Ole Hansen syntes at udlede af kritikken, at kritikerne helst så Banken henligge helt uformidlet, men dette var nu en misforståelse; i museets kritik blev der gået ud fra, at landskabet skulle formidles mundtligt af det nuværende Historiecenter, derimod afviste man byggeriet af skanseskopier og nye betonbygninger. Flere andre af de fremsatte påstande var for længst blevet dementeret fra andre sider, ⁴⁷ men de afslører, at Thorkild Kjærsgaards irritation på folkemødet i Sønderborg måske ikke var helt ubegrundet: Det var tilsyneladende meget vanskeligt at fastholde Hans-Ole Hansen på et standpunkt.

Debattens hovedstandpunkter

Debatten rasede videre i dagbladene, navnlig i JydskeVestkysten. Historikere lod dog til i store træk at være

Fig. 9. Debatmødet på Sønderborg Bibliotek den 14. februar 2000. På talerstoleses centerleder Hans-Ole Hansen, mens der i panelet f. h. sidder landsarkivar Hans Schultz Hansen, ordstyrer Torben Ølholm fra Radio Syd, museumsleder H.E. Sørensen og lektor Claus Bjørn (Foto: Friedrich Hartung, Der Nordschleswiger).

gået ind på Kresten Philipsens »*våbenstilstand*« fra midten af februar, men den folkelige debat fortsatte med fornyet styrke efter debatmødet. Det ville føre for vidt at gå nærmere ind på den; her skal blot kort redegøres for hovedstandpunkter i debatten.

Det var blevet hævdet, at kritikerne var »*professionelle kustoder for den nationale mindekultur*« om Dybbøl og modstandere af enhver fornyelse og moderne formidling. Dette synspunkt blev bl.a. fremsat af historikeren Uffe Østergaard, der som den eneste faghistoriker udtalte støtte til planerne.⁴⁸ Som det er fremgået, er et sådant synspunkt nærmest vendt på hovedet: Historikerne kritiserede jo netop Historiecenteret for at være præget af nationalt føleri og for at ville bygge en entré-finansieret mindehal.⁴⁹

Kritikken af *Den forstærkede Dybbølfortælling* er meget vanskelig at samle under én hat, muligvis fordi planerne indeholder så mange punkter, der til dels er selvmodsiggende: Ude i Historiecenterets kopiskanse skal menuen stå på let underholdning; Der skal være personale i – danske – uniformer, eksercits og skydning; indendøre skal der være pacifisme, alvor og politisk korrekt eftertænkksomhed; der skal leges historie ind i de allermindste og der skal rådgives i freds- og konfliktforskning på internationalt niveau. Planerne peger i mange retninger.

Kritikken er først og fremmest gået på den lave faglige kvalitet. Der er gjort opmærksom på helt konkrete fejl i projektet, der er peget på forenklinger, som man fandt fagligt uforsvarlige, og på paralleller til nutiden, som man fandt overfladiske. Kritikerne har udtalt, at flere af de planlagte aktiviteter strider imod den pietet, som efter deres mening bør vises på Dybbøl Banke, og at enkelte aktiviteter, navnlig skydebanen, ligefrem er etisk uforvarlig. De har udtrykt tvivl om kopi-

ers egnethed i historieformidlingen – og stillet det spørgsmål, hvad der i givet fald skulle kopieres: en fuldt færdigbygget skanse, som den aldrig nåede at komme til at se ud, eller en sønderskudt skanse, som den tog sig ud efter stormen den 18. april 1864. De har ytret stærk betænkelighed ved planernes brug af følelser på alle planer af formidlingen; dels fandt man dele af konceptet usmageligt og upassende, dels frygtede man, at det, man fandt var en ensidig fokusering på den danske og sønderjyske *offerrolle* i og efter krigen, ville fremelske en fornyet uvilje imod Tyskland – eller fastholde et forældet fjendebillede, ude af trit med historieforskningens resultater. De har peget på, at der tilsyneladende ikke var nogen linie i planerne, men at de snarere har karakter af et stadigt voksende katalog af ideer og strøtanke, der pegede i alle mulige retninger. De har fremført, at der udover budgetter for opførelse af bygningerne ikke foreligger nogen budgetter for driften. Man har endvidere beklaget sig over, at Historiecenteret med sine planer (og til dels også ved sin placering) ødelægger den nationalt-tungsindige stemning, som man mener, formidles af de mange gravsten og mindesmærker på stedet. Det er blevet sagt, at Dybbøl Banke som nationalt symbol ikke burde *vanhelliges*. De fleste kritikere har dog indtaget det mere moderate synspunkt, at Dybbøl Banke som gravplads og krigsskueplads burde behandles med respekt – og at der derfor ikke skulle bygges store betonanlæg eller skydes med kanoner der. Fra flere sider er det endvidere blevet anført, at aktiviteter såsom skarpskydninger var en forkastelig måde at formidle krigshistorie på.

Heroverfor har Historiecenteret anført, at med mindre der blev grebet til moderne virkemidler i historieformidlingen, så ville mindet om Dybbøl gå tabt for bestandig i den danske natio-

nale identitet. Man ville med andre ord erstatte en tilsyneladende forældet mindekultur med en ny og moderne. Det er endvidere blevet anført, at Historiecenteret skæmmer landskabet og at udbygningsplanerne strider imod fredningen og er i klar modstrid med lokalplanen for området. Disse forhold har helt åbenlyst ikke afficeret hverken amtsråd eller byråd, men skal nu undersøges af fredningsmyndighederne og teknisk forvaltning i Sønderborg kommune.

Kresten Philipsen undlod at deltage yderligere i debatten. Han henholdt sig til den undersøgelse, som Henrik Becker-Christensen var i færd med at foretage; før resultatet forelå, ønskede han ikke at træffe nogen beslutninger. Den 22. marts 2000 forelå så Henrik Becker-Christensens vurdering af planerne.

Et mæglingforslag

Generalkonsulens 14 sider lange redegørelse gav de historiefaglige kritikere ret på alle områder. Mht. skanserekonstruktionen udtalte Henrik Becker-Christensen, at *»det ville være ønskeligt, om en rekonstrueret skanse kom til at afspejle den virkelighed, som de danske soldater kæmpede under i foråret 1864«*. Han var betænkelig ved placeringen så tæt på centerets i forvejen iøjnefaldende bygning øverst på Banken, og foreslog, at man eventuelt kunne opføre skansen i mindre målestok, placere den et andet sted på Dybbøl eller præsentere den i en underjordisk *»skansehal«*. Derved ville der heller ikke kunne opstå nogen tvivl om, at der var tale om en rekonstruktion.

Ophængningen af navne på de faldne var *»en smagssag«*, men ville dog forekomme *»kunstig«*, og Henrik Becker-Christensen advarede imod, at de planlagte arrangementer for børn kom til at omfatte ting uden relation til

Dybbøl eller fik karakter af ren underholdning eller leg. En skydebane var derimod *»etisk uforsvarlig«* og ville *»forstyrre den fred, der bør herske på dette sted«*.

Mht. *Konflikt-salen* anførte Becker-Christensen, at man burde være varsom med at drage paralleller mellem nutidige og fortidige konflikter; navnlig var krigen i 1864 usammenlignelig med krigen i Jugoslavien i 1990'erne og krigen i Tjetjenien. Det var *»uholdbart«* at sammenligne danskerne med 1990'ernes serbere og slesvig-holstenerne med 1990'ernes kroater. *Konflikt-salen* medførte endvidere, at Historiecenteret fjernede sig meget fra sit oprindelige koncept – og det samme gjaldt *Sønderjyllands-salen*, hvor man ville brede sig over emner og perioder, der varetoges af andre institutioner. *Apsis-salen* var efter Becker-Christensens mening *»overflødig«*, eftersom der lige uden for døren befandt sig talrige mindesmærker over de faldne.

Papiret *Dybbøls fremtid som historiefortællested* fik skarpere ord med på vejen; navnlig pga. sin uklarhed. Papiret vidnede om *»et behov for en faglig styrkelse«*. Det måtte tilrådes, at der blev *»arbejdet betydeligt mere med det faglige indhold i planerne for en udvidelse af historiecenteret«*. Dette kunne ske ved inddragelse af faglig bistand udefra – ved et nært samarbejde med historikere, museumsfolk og andre særligt kyndige. Becker-Christensen foreslog i denne forbindelse et formaliseret samarbejde med Museet på Sønderborg Slot.

Ifølge Becker-Christensen burde Historiecenteret koncentrere sig om at formidle begivenhederne i 1864, og han anbefalede endvidere en ekstern vurdering af det forventede fremtidige besøgstal, indtægter og driftsudgifter. Men navnlig foreslog han et tættere samarbejde mellem Historiecenteret og Sønderborg Slot – eventuelt med institutionernes sammensmeltning som

fremtidsmaal, så både den pædagogiske og museale formidling af de slesvigske krige blev henlagt til Dybbøl Banke. »Den tid, der anvendes på et grundigt forarbejde mht. såvel udbygningsplaner, fagligt indhold som samarbejds muligheder, vil være en god investering«, sluttede Becker-Christensen sin rapport.

JydskeVestkysten kaldte den 23. marts 2000, rapporten for »et diplomatisk mesterværk«, og fortsatte: »Henrik Becker-Christensens vurdering er bestilt af den sønderjyske amtsborgmester, Kresten Philipsen, der har været tilhænger af udvidelsesplanerne for Dybbøl Banke. Det kan han næppe være nu i samme omfang efter at have læst rapporten«. En sammenlægning af de to institutioner lød rigtig, og under alle omstændigheder syntes det nu sikret, at »Dybbøl Banke ikke ender med at blive en historisk markedsplads«. En tænkepause blev hilst velkommen fra alle sider, og da år 2000 gik ind i sin fjerde måned, begyndte stormen på Dybbøl at klinge af efter at have raset i fire måneder.

Hvor står vi nu?

Efter alt at dømme er Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner stillet i bero indtil videre. Der er dekretet tænkepause og læsepause. Historisk Samfund for Sønderjylland, Danmarks Naturfredningsforening og Foreningen Bedre Bymiljø har bekendtgjort, at de vil følge den videre udvikling nøje. Fra politisk side har man erkendt, at der ikke kan formidles historie eller spenderes millionbeløb på at formidle historie, uden at spørge historikerne til råds, men der er stadig politisk vilje til at bevilge penge til historieformidling. Dette er positivt.

Der er røster fremme om, at de to institutioner bør slås sammen – Henrik Becker-Christensen foreslår det i sin

betænkning som en mulighed, og uvildige museumsfolk har foreslået det samme. Det er uden tvivl en god idé. Der synes desuden fra lokalpolitisk side at være kommet stemning for en sådan løsning, ikke mindst fordi de offentlige tilskud, der har vist sig at være nødvendige, vil kunne udnyttes mere effektivt ved en sammenlægning.

Historiecenter Dybbøl Banke har senest erklæret, at debatten, som Museet på Sønderborg Slot satte i gang med kronikken i januar, var kommet Historiecenteret i forkøbet. De fremlagte planer skulle i virkeligheden blot betragtes som et debatoplæg, og Historiecenteret havde faktisk planlagt at afholde et større seminar til efteråret 2000 med deltagelse af eksperter i Sønderjyllands historie med det formål at få konkretiseret indholdet af de projekterede bygninger.⁵⁰ Men hvis planerne var blevet fulgt, ville byggeriet på dette tidspunkt for længst have været sat i gang og eventuelle indvendinger fra faghistorisk side ville derfor højst kunne blive småkorrektiver. Et nærliggende spørgsmål er imidlertid også, om Sønderjyllands Amtsråd og Sønderborg Byråd – for slet ikke at tale om Gad Andresen Fonden – var bevidste om, at millionerne blev bevilget til et projekt, der faktisk var ganske løst og underlagt en stadig – og ret gennemgribende – forandring. Det forekommer i øvrigt også at være en noget bagvendt fremgangsmåde: At opføre bygningerne, før man gør sig klart, hvad de skal indeholde.

I mellemtiden er der sket store forandringer på det politiske område: Amtsborgmester Kresten Philipsen bekendtgjorde overraskende den 9. maj 2000, at han agtede at trække sig som amtsborgmester pr. 1. juli 2000 – to år før tiden. Dybbøl-affæren har næppe spillet nogen afgørende rolle for denne beslutning, men har dog formentlig været en dråbe i det bæger af

politiske ærgrelser, som efter 18 år på posten er flydt over for amtsborgmesteren. Han efterfølges af den kun 30-årige venstremand, Carl Holst, både som amtsborgmester og som formand for Historiecenter Dybbøl Banke. Også formanden for Museet på Sønderborg Slot, venstremanden Helge M. Lauritzen, er skiftet ud. Ny formand er amtsrådsmedlem, fhv. politiinspektør Orla Tangbæk (V).

Der er grund til at tro, at dette kan betyde en frisk start for samarbejdet mellem de to institutioner. Indtil videre hersker der dog nogen uklarhed om, hvad fremtiden vil bringe: Efter et bestyrelsesmøde i Historiecenteret den 30. maj 2000 har Kresten Philipsen udtalt, at »planerne nu fortsætter med justeringer i forhold til Becker-Christensens rapport« – f.eks. var skydebanen fjernet og tredje etape med *Konfliktsal* og *Sønderjyllandssal* ville næppe blive til noget. Lokalplanen ville i løbet af sommeren og efteråret blive behandlet af politikerne og komme til høring hos borgerne i Sønderborg Kommune. Der skulle dog ifølge Kresten Philipsen ikke være noget i vejen for at gå i gang med første etape: Opførelsen af en skanserekonstruktion. Dette arbejde kunne ifølge Philipsen begynde først i 2001. Endvidere ville der blive kigget nærmere på mulighederne for et samarbejde eller endog en fusion mellem Historiecenteret og Museet.⁵¹

Denne udmelding har vakt nogen overraskelse, hvad bl.a. Bjørn Svensson har noteret sig: Becker-Christensen stillede sig jo skeptisk overfor skanserekonstruktionen og foreslog nedsættelsen af et ekspertudvalg til at se på sagen. Hvordan hang dette sammen med, at man forventede at fortsætte med planerne? Den rekonstruerede skanse skulle ifølge planerne bruges til at genopføre slagscener i, men netop denne type historieformidling var der jo taget skarpt afstand

fra.⁵² Og hvad ville man så bruge skansen til? Svensson pegede på, at det jo under debatten tydeligt var fremgået, at politikere i amtsråd og byråd havde truffet deres beslutninger på et mangelfuldt grundlag, hvilket efter alt at dømme skyldtes, at en politiserende embedsmand havde tilbageholdt faglige indvendinger for de politiske beslutningstagere. Det eneste redelige var at tage sagen op til fornyet beslutning, fandt Svensson.⁵³ Dette synspunkt er i fuld overensstemmelse med de konklusioner, kritikerne har draget efter debatten. Men fra politisk hold har man altså tilsyneladende endnu ikke taget dette til efterretning.

Alt imens forringes Historiecenterets økonomi. Regnskabet for 1999 viser et underskud på næsten 1 mill. kr. Formand Kresten Philipsen har erklæret, at det bliver nødvendigt med et større statstilskud. Man vil derfor dels søge at få øget tilskuddet fra Undervisningsministeriet og dels henvende sig til Folketingets kultur- og finanspolitiske ordførere for at få Dybbøl Banke på finansloven. Revisionen har om Historiecenterets regnskab bemærket, at centerets drift ved det nuværende aktivitetsniveau må anses for usikkert og meget afhængig af driftstilskud. »Får vi ikke flere penge fra staten, skal der ske drastiske ændringer i driften. Men problemet er også, at drosler vi for meget ned på driften, kan de sidste 600.000 kr. fra staten komme i fare, for de gives som tilskud til et videnpædagogisk aktivitetscenter«, har Philipsen udtalt.⁵⁴

Situationen for Historiecenter Dybbøl Banke har altså ikke forandret sig – og det har forestillingerne om en udvej af suppedasen tydeligvis heller ikke. Men problemets kerne er vel, at man fra starten har grebet tingene forkert an. Det er oplagt, at en institution som Historiecenter Dybbøl Banke ikke kan fungere uden driftstilskud, og da slet ikke, når formidlingsformen med

rundvisninger og fortællere er så løntung. Der kræves til denne type formidling nu engang et meget stort personale. Dermed bliver det også klart, at en sådan institution i sagens natur vil behøve offentlige tilskud. Men det er uhensigtsmæssigt at give offentlige tilskud til to institutioner, der dybest set formidler den samme historie og ligger så tæt på hinanden. Det ville derfor have været bedre, om man fra begyndelsen havde ladet Museet på Sønderborg Slot have ansvaret for formidlingen af historien oppe på Dybbøl Banke; med et mandat om, at der skulle gås nye veje i formidlingen – og vel at mærke med penge til at realisere intentionerne! Det ville have medført en fagligt velfunderet formidling, der både inddrager originale museums-genstande, mundtlig fortælling og moderne teknologi til visualisering af historien, uden den kunstige »arbejdsdeling« mellem museal formidling og historiefortælling, der nu eksisterer mellem de to institutioner. En sådan løsning ville efter undertegnede mening være et godt bud på fremtidens *Dybbølfortælling*.

Udblik

Det er som et forsvar for planerne blevet sagt, at de i det mindste rummer et bud på, hvordan man bekæmper historieløsheden og formidler historie til unge mennesker på en ny og interessant måde.⁵⁵ Dette sidste er måske ét af de væsentligste problemer, som debatten har rørt ved, og som peger langt ud over Historiecenterets udvidelsesplaner: Hvordan formidler vi historie til computergenerationen på en fagligt forsvarlig måde? Hvordan formidle historie til en generation, der i hvert fald i det danske skolesystem har oplevet, at historieundervisningen er blevet stærkt nedprioriteret og som ofte står temmelig historieløs, selv efter 10-12

års skolegang? Det må efter denne debat forekomme klart, at det er etisk uholdbart at satse på ensidigt at formidle til publikums følelser; dette rummer i sig selv også en fare for manipulation. Men spørgsmålet er væsentligt, og kan debatten om Historiecenter Dybbøl Bankes udvidelsesplaner føre til, at der – også gerne hen over grænsen,⁵⁶ – kommer en diskussion i gang om, hvordan historien, og ikke mindst den dansk-tyske historie, kan formidles på en moderne og tidsvarende måde, så har planerne, hvor kritisable de end er, trods alt ført noget godt med sig.

Noter:

1. Inge Adriansen: Dybbøl Banke et dansk og tysk nationalt symbol. Sønderjyske Årbøger 1992, s. 249-290. Gerd Stolz: Düppel-Dybbøl 1848-1849-1864-heute. Ein historischer Wanderführer über die Düppeler Höhen. (udgiver: BdN/Deutsches Museum, Sønderborg), Aabenraa/Sønderborg, 1992.
2. Den forstærkede Dybbøl-fortælling 2. udgave. Sønderjysk Månedsskrift 2/2000. I bestyrelsen sidder endvidere (1999): filialchef i Sydbank/Sønderjylland og medlem af Folketinget Frode Sørensen (Socialdemokratiet), kontorchef i Sønderborg Kommune Erik Wittek-Møller og kontorchef i Sønderjyllands Amt, Kern Haurum Pedersen, der fungerer som bestyrelsens sekretær. Skovrider Inge Gillesberg fra Gråsten Statsskovdistrikt har observatørstatus. Som rådgiver for økonomi fungerer fuldmægtig Leif Geest, Sønderjyllands amt, og som historisk rådgiver arkitekten H.H. Holden Jensen.
3. www.alskens.dk/historiecenter (06-04-00): Det eksisterende Historiecenter.
4. Hans-Ole Hansen: Det kommende historium på Dybbøl Banke. Sønderjysk Månedsskrift. 3/1990. Hans-Ole Hansen: Historiecenter Dybbøl Banke. Et historiens fortællehus. Sønderjysk Månedsskrift. 4/1992.
5. Der hersker nogen uklarhed om Historiecenteret er et *videnscenter* eller ej (og hvad denne betegnelse egentlig dækker over). I centerets egne papirer og reklamepjeccer – og endog i den store danske encyklopædi – omtales centeret som et videnscenter, hvilket både centerleder og formand senere har afvist som »helt forkert« (JydskeVestkysten 3.2. 2000).

6. Sønderjysk Månedsskrift 2/2000. Inge Adriansens redegørelse i JydskeVestkysten-Sønderborg 6.2. 2000 og 24.2. 2000. Museets besøgstal fremgår af de årlige oversigter i Sønderjyske Årbøger.
7. Dette har f.eks. haft den konsekvens, at oprettelsen af historiecenteret ikke blev drøftet i Uddannelses- og Kulturudvalgene i amtet eller kommunen.
Morten Hahn-Pedersen, Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg, har i en artikel i Dansk Turisme, februar 2000, gjort sig visse tanker om de oplevelsescentre, der er skudt op i det danske landskab i de seneste 10-12 år. Store summer fra private fonde (navnlig Arbejdsmarkedets Feriefond) og fra EUs kasser har medført et boom i opførelsen af sådanne centre (hvortil man må regne Historiecenter Dybbøl Banke, RR). Lokale politikere har med begejstring takket ja til opførelsen, og der er kalkuleret med besøgstal i 100.000-gæsters klassen og stærkt forøgede turistindtægter i lokalområdet. Ofte har det dog vist sig, at centrene ikke har levet op til de forventede besøgstal, men i stedet har behøvet offentlige driftstilskud. Der er ifølge Hahn-Pedersen grund til at tænke sig bedre om: *»De tvivlsomme projekter forbruger jo ikke blot penge, som måske kunne have fundet bedre anvendelse; de konkurrerer også med mere seriøse projekter om andre former for finansiering. og når det går galt, koster de ofte yderligere offentlige driftsmidler, indtil projektet enten er rettet op eller lukket ned«.*
Museumsinspektør Steen W. Andersen, Vejle Museum, er inde på lignende tanker i Danske Museer 2/2000.
8. www.sja.dk: Referat af møde i økonomiudvalget 22.11. 1999. www.alskens.dk/historiecenter (06-04-00): Det eksisterende Historiecenter.
9. Bl.a. anført af Kresten Bjerre (T) og Bent Iversen (SF) under debatten i Amtsrådet 6.12. 2000 (Flensborg Avis 8.12. 2000) og af politikeren Inger Harms (Rad.V.) i læserbreve i Flensborg Avis 10.12. 2000 og Der Nordschleswiger 19.1. 2000.
10. De øvrige var sekretær Dorte N. Hansen, fondens sekretær Kern Haurum Pedersen, centerets historiefaglige rådgiver, arkitekt H. H. Holden Jensen samt pens. kontorchef Viggo Nielsen fra Skov og Naturstyrelsen.
11. JydskeVestkysten-Sønderborg 6.2. 2000 og 24.2. 2000. Inge Adriansens redegørelse. JydskeVestkysten 9.2. 2000. Kresten Philipsens redegørelse. JydskeVestkysten 12.2. 2000. Bjørn Svenssons kommentar.
12. Den forstærkede Dybbøl-fortælling. 1. udgave, april 1999.
13. JydskeVestkysten-Sønderborg 6.2 2000 og 24.2. 2000. Inge Adriansens redegørelse.
14. JydskeVestkysten-Sønderborg 6.2. 2000 og 24.2. 2000. Inge Adriansens redegørelse.
15. JydskeVestkysten-Sønderborg 25.1. 2000, 27.1. 2000, 1.2. 2000.
16. JydskeVestkysten-Sønderborg 6.2 2000 og 24.2. 2000. Inge Adriansens redegørelse.
17. JydskeVestkysten 7.12. 1999. Flensborg Avis 8.12. 1999. www.sja.dk: Møde i Økonomiudvalget 22.11. 1999. Møde i Amtsrådet 6.12. 1999. Pressemeddelelse udsendt 7.12. 1999.
18. Flensborg Avis 13.12. 1999.
19. Flensborg Avis 10.12. 1999. Nordschleswiger 19.1. 2000
20. Flensborg Avis 15.12. 1999. Nordschleswiger 16.12. 1999. Radio Syd/timenyheder 17.12. 1999.
21. JydskeVestkysten-Sønderborg 16.12. 2000.
22. JydskeVestkysten-Sønderborg 18.12. 1999, 25.1. 2000, 27.1. 2000.
23. Jyllands Posten 22.1. 2000, delvis gengivet i Der Nordschleswiger 26.1. 2000. Kronikken blev endvidere bragt i Flensborg Avis 5.2. og 7.2. 2000.
24. JydskeVestkysten 26.1. 2000.
25. Jyllands Posten 26.1. 2000, 29.1. 2000, 30.1. 2000, JydskeVestkysten/JydskeVestkysten – Sønderborg 30.1. 2000, 31.1. 2000, 1.2. 2000, Berlingske Tidende 30.1. 2000.
26. JydskeVestkysten 29.1. 2000.
27. Der Nordschleswiger 29.1. 2000.
28. Der Nordschleswiger 2.2. 2000.
29. Radio Syd 2.2. 2000, TV-Syd 2.2. 2000, JydskeVestkysten 3.2. 2000.
30. JydskeVestkysten 21.2. 2000.
31. JydskeVestkysten 4.2. 2000, 5.2. 2000, 6.2. 2000, 10.2. 2000, 12.2. 2000.
32. JydskeVestkysten 6.2. 2000.
33. Der Nordschleswiger 8.2. 2000.
34. JydskeVestkysten 9.2. 2000.
35. Der Nordschleswiger 11.2. 2000.
36. JydskeVestkysten 14.2. 2000.
37. JydskeVestkysten 13.2. 2000, Der Nordschleswiger 16.2. 2000.
38. JydskeVestkysten 13.2. 2000.
39. Jyllands Posten 6.2. 2000.
40. Sønderjysk Månedsskrift 2/2000.
41. Her citeret efter JydskeVestkysten 16.2. 2000.
42. Flensborg Avis 10.3. 2000, JydskeVestkysten 3.3. 2000.
43. Mødet er fyldigt refereret i JydskeVestkysten/JydskeVestkysten-Sønderborg 15.2. 2000, 16.2. 2000, Jyllands Posten 15.2. 2000, 16.2. 2000, Der Nordschleswiger 16.2. 2000, Flensborg Avis 16.2. 2000.
44. JydskeVestkysten 15.2. 2000.
45. JydskeVestkysten 18.2. 2000, Flensborg Avis 18.2. 2000. Samme synspunkt blev udtalt af andre historikere, bl.a. Else Roesdahl i Jyllands Posten 22.2. 2000, og René Rasmussen i Flensborg Avis 25.2. 2000.

46. Jyllands Posten 15.2. 2000.
47. Se f.eks. Inge Adriansen i JydskeVestkysten 24.2. 2000.
48. Jyllands Posten 5.3. 2000.
49. Jyllands Posten 12.3. 2000.
50. Sønderjysk Månedsskrift 5/2000. I Dybbøls fremtid som historiefortællested forudsættes faktisk et regionalt Schleswig/Sønderjylland-seminar til år 2.000 omkring Den forstærkede Dybbøl-fortælling.
51. JydskeVestkysten 31.5.2000.
52. Sammenlign f.eks. Claus Brylids artikel: En rundtur til sønderjyske museer. Sønderjyske Museer 2000.
53. JydskeVestkysten 7.6. 2000.
54. JydskeVestkysten 14.6. 2000.
55. René Rasmussens arkiv, e-post mellem René Rasmussen og Egon Clausen, Danmarks Radios P1, 23.2.og 24.2. 2000 på baggrund af Dagens Spids i P1 23.2. 2000.
56. Grenzfriedenshefte, der udgives af Grenzfriedensbund e.V. i Flensburg, har bragt en tysksproget udgave af denne artikel i sit nr. 2/2000. Man har tilbudt tidsskriftet som forum for en grænseoverskridende debat om disse spørgsmål. Henvendelse kan ske til Grenzfriedensbund. Marientreppe. D-24939 Flensburg.